Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

LOKALHISTORISK FORENING FOR KLEJTRUP SOGN 1985

Det begyndte således-

De dårlige tider i trediverne var ved at være forbi, men aviserne gav klare signaler om, at tiderne var ustabile.

Krigen brød ud den 2. september 1939, hvilket her til lands betød, at Hærens sikringsstyrke blev indkaldt. Enkelte unge mænd fra sognet blev indkaldt, men senere hjemsendt med deres udrustning.

Noget af det umiddelbart mærkbare var en hamstringsbølge, som sattes igang. I Klejtrup sås en enkelt ivrigt optaget af at sikre sig benzin til kørselsforbrug.

Tiden gik, vi havde det egentlig godt. Krigen var på afstand. Byens møbelfabrikker arbejdede på fuldt tryk og beskæftigede ca. en snes medarbejdere. Snedkerne havde ved krigsudbruddet en kronespenge i timebetaling, men opnåede inden krigsafslutning at komme op på kr 1,90 i timen. Der var 48 timers arbejdstid om vinteren og 54 om sommeren. Snedker Pedersens fremstillede især soveværelsesmøblementer og Th.Hermansen, der efter storbranden den 31. januar 1942 kaldte sin nyopførte fabrik THELNA, lavede småmøbler, som især var dækketøjsskabe, skriveborde og de moderne "klubborde". Thofts savskæreri havde fuldt op at gøre med opskæring af de store træstammer, som de store belgierheste slæbte hjem fra Lindum skov. Der blev især frembragt generatortræ, som jo var drivkraften til alle de biler, der ikke kunne betragtes som "udrykningskøretøjer", (læge og dyrlæge).

Forretningslivet blomstrede, selvom man i dag vel dårligt kan forstå, hvad man egentlig havde at handle med."Der var stor forskel", siger fhv. uddeler Christensen, da vi spurgte ham, om der var en sammenlignelighed mellem de to verdenskrige."Vi havde gode erstatningsvarer under den sidste krig, men næsten intet under den første", siger han.

Forretningerne i byen var som nu en "Brugs" og 2 købmandsforretninger i Klejtrup og en i Fristrup. Vi havde i Klejtrup to træskoforretninger, to skrædere og ikke mindre end 3 skomagere.

Der skete ikke de store udsving i hverdagen i tiden indtil den tyske besættelse. Der kom et pust udefra, når Walter Lonsdale, som ung marineflyver, landede på søen og sammen med den øvrige besætning nød eftermiddagskaffen hjemme hos mor inden turen gik videre.

Den 9. april 1940 var her som andre steder en uhyggelig oplevelse. Alle var sønderknuste Der var vist ingen unge, her fra egnen, der var med i nogen træfning. Børge Dalsgaard, der var befalingsmand ved 3.regiment i Viborg har fortalt, at hans enhed var udlagt i kantonnement i dagene op til den 9. april. De kom ikke i træfning, men måtte finde sig i den overlast, at befolkningen i området, hvor de lå, hånede dem og spyttede på dem.

Fhv.mejeribestyrer Chr Christensen, der netop den 1. april havde afløst Chr Holm, beskriver den 9. april således:"Noget gik i stå. Kuskene kom for sent. Mejeriet betød intet for nogen af os". Der fulgte for mejeriet en masse restriktioner, bl.a. måtte man ikke overstige en fedtprocent i fløden på 18.

Der var lige sket en større udskiftning i byens forretningsliv.Slagter Lars Kold havde afstået sin forretning til Dagmar og Viggo Nielsen. Skjøttgaards havde købt forretningen af købmand Viggo Gundersen, og J.Kr.Riisgaard havde fordoblet antallet af frisører ved at etablere sig i lokalerne, hvor Andelskassen tidligere havde til huse(I den vestlige ende af fru Skjøttgaards bygning).

Da besættelsen var en realitet, blev der straks dekreteret mørklægning, som, bortset fra hvad de enkelte familier måtte klare, betød, at der ikke fandtes gadebelysning resten af krigen.Biler og cykler skulle nedsætte lysmængden, og man skulle af sikkerhedshensyn

bære hvidt armbind, hvis man færdedes ude efter mørkefald.

Hos os, og andre steder, søgte man at ride stormen af og lade livet gå videre på bedste måde. Trods de usikre tider var mange forældre så dristige, at de lod deres børn få den oplevelse, som en københavnertur var. De to ældste årgange fra sognets skoler drog den 29.august 1941 til hovedstaden. Det varede i 4 dage og kunne med transport, forplejning, indkvartering på fregatten "Jylland" og visse entreer klares for en deltagerpris på kr 2,99 (Der står to kroner og nioghalvfems).

Krigens mangelsituation satte bl.a. gang i en stor tørveproduktion, som her foregik såvel i Hærup kær som i "det surt sogn"! Der tjentes gode penge her og på Karup flyveplads hvortil en arbejdsstyrke kørte daglig i en vis periode.

"Landsskadelig virksomhed"var vi vist forskånet for. Der var en enkelt ung mand, der gjorde sig som medlem af "Frikorps Danmark"! Han fik vist en mindre straf efter krigen. Værre var det, at hans familie følte sig nødsaget til at bryde op fra egnen. En anden familie flyttede allerede i 1943 deres teltpæle, efter at deres hus blev overmalet med et Hagekors. Familiefaderen var sønderjyde, men bortset fra at han tog et job som tolk på flyvepladsen i Ålborg, var han næppe særlig belastet.

Foreningslivet blomstrede her som mange steder. Vi fik Folkedanserforeningen startet med lærer Fogh som den første formand. Leder af dansen var tømrer Niels Bundgaard.

Badmintonklubben var en nyskabelse, som skyldte den nye barber Riisgaard sit liv. Desværre har den her efter krigen ikke været levedygtig. Det var den i krigsårene startede kaninavlerklub heller ikke, selvom den som en af krigens slagere kundgjorde, at "Nu er det moderne med kaniner"!

I krigsårene blev der oprettet en civilforsvarsforening, som fra starten havde ca 300 medlemmer med snedker P.Chr Pedersen som formand. For at klare det praktiske, som vel var at forberede sig på at imødegå en katastrofe, dannede man udaf foreningen en gruppe, som havde ca 35 medlemmer, der under ledelse af installatør Jens Mortensen uddannede sig, opdelt i sektioner omfattende forplejning, brandtjeneste, ingeniørtjeneste og sanitetstjeneste. Jeg mener, at nogle af gruppelederne var Uddeleren, mejeribestyreren og lærer Fogh. Forfatteren af dette indlæg var som spejder med i korpset som ordonnans og husker en øvelse, hvor man bl.a. bekæmpede en fingeret brand i Thofts savværk. "Sprøjten" var mandbåret og havde en kapacitet nærligen som en frugttræssprøjte. Den store katastrofe kunne den nok ikke afhjælpe.

Vi kan genopfriske nogle tal fra før og under krigen. Der skulle ikke store beløb til at betale købmandsregningen med. Et par priser: lo stk cigarretter kostede 40 øre, og man fik et stort kræmmerhus "brystsukker" for en 5 øre. For at det ikke skulle gå helt galt med en priseksplosion indførtes for mange områder en maksimalpris, som ikke måtte overskrides. Politimesteren i Hobro fastsatte bl.a. disse priser for Klejtrup Afholdshotel: Overnatning (dobbelt værelse) kr 2,25. Enkelt værelse kr 1,75. Kaffe på kande måtte man tage 44 øre for og et stykke brød eller en kage 15 øre.

BESÆTTELSE

På afstand havde vi vel nok set enkelte tyske soldater, når en bil kørte gennem byen, eller man ved besøg i en af købstæderne havde set vore "beskyttere"!

Den 20. september 1941 fik vi for første gang en egentlig indkvartering i Klejtrup. Årsagen var et flystyrt på Niels Jensens mark i Hærup. Maskinen led totalhaveri og var spredt på et stort område. Besætningen- vist 4 mand- lå slemt lemlæstede omkring nedstyrtningsstedet og var alle dræbt på stedet. Forfatteren af disse linier var som 13 årig på stedet mindre end 10 minutter efter styrtet og fik sammen med de mange tilstrømmende en plads i første parket, hvor der var rig anledning til at tage det hele i øjesyn, inden der kom myndigheder til stede. Ofte har jeg spurgt mig selv siden. Hvorledes kunne man være så upåvirket af den død og elendighed, man var vidne til. Var det alderen eller den omstændighed, at det "kun" var tyskere? Afspæringsmandskabet ca 20 mand boede og spiste på hotellet i de par uger, hvor en havarikommission arbejdede på stedet. Senere kom der en oprydningsstyrke fra det tyske luftvåben, ca 30 mand, som fjernede materiellet. Vi var nu et par år fri for nogen "besættelsesstyrke" i vort område, men den 5. juni 1944 fik vi en styrke på et par hundrede mand, som gæstede byen et par måneder. Det var en panserstyrke, som havde deres tanks og andet udstyr garageret på sportspladsen, og hvor der ellers var plads. Personellet var indkvarteret i hotellets store sal og i missionshuset. Befalingsmændene var privatindkvarteret. Det var sognefoged Karl Bertelsen, der havde den sikkert ikke morsomme opgave, at overbevise borgerne om, at de var forpligtede til at tage mod disse ubudne gæster. Disse, såvel som de tidligere, opførte sig iøvrigt upåklageligt, men derfor blev der da nok grædt tørre tårer, da de rejste.

Den næste- og sidste indkvartering- var civile flygtninge fra det, vi i dag kalder østtyskland. De kom i vinteren 44/45 og var her til efter krigsafslutningen. Det var nogle sølle stakler. Næsten udelukkende kvinder og gamle mænd. De boede også i hotellets sal og i missionshuset. Der var vel 100-200 stykker. Da krigen var slut, overtog Civilforsvaret i Hobro bevogtningen af disse flygtninge. "Bevogtningen" havde nok som hovedformål at hindre fraternisering med de unge tyske kvinder.

DOKTORENS "FRIDAG"

En arrestation med en følgende hurtig løsladelse blev rettet mod læge Knud Repholtz den 11. december 1944. Arrestationen blev foretaget af en blandet styrke af tyskere og "danske"! Der blev udvist en pæn og høflig optræden og en anmodning fra doktoren, da man på vej ud gik gennem venteværelset, om at få lov til at behandle en patient, som havde fået et fremmedlegeme i øjet, blev imødekommet. "Operationen" blev udført med tyskerne som interesserede tilskuere. Doktoren mente, at de studerede, om han viste nogen tegn på nervøsitet. Selv mente han, at han aldrig havde været mere sikker på hånden end netop da.

Køreturen gik mod Mariager, hvor tyskerne på "Postgården" havde en form for et hovedkvarter for slige operationen. Undervejs blev der samtalet i en afslappet atmosfære. Lederen spurgte bl.a.: "Hvornår var det, man var for at ville hente Deres søn?" Doktorens svar faldt prompte: "Det var den 26 september. Det var på vor konges fødselsdag, og dagen i dag er Fandens fødselsdag"! En af de danske deltagere sagde henvendt til doktoren: "Det er dumt af Deres søn, at han beskæftiger sig med sådanne ting. Nu kunne han være hjemme hos kone og børn"! Det fik den tyske leder til at sige: "Tja-han har sin overbevisning, som vi har vor"! Så var den sag uddebateret. Doktoren var vist lidt imponeret over lederens holdning.

Før man nåede helt til Mariager, mødte transporten en anden vogn med tyskere. De to ledere mødtes på vejen, og "doktorens" kom tilbage og sagde: "Vi kan desværre ikke have Dem med længere Doktor"! Repholtz gik ud fra, at han skulle skifte vogn, men blev tilkendegivet: "De må gerne gå. Deres frue bliver sikkert glad for at se Dem igen"! Et venligt tilbud om at blive kørt ind til Mariager afslog doktoren og tog turen på gåben. Han ringede hjem og nød en af sine få fristunder, indtil Pé Staffen mødte op i sin generatorbil og afsluttede denne udflugt.

Det var doktorens overbevisning, at de tyske ledere havde skønnet, at han var så kold og rolig, at han måtte have en god samvittighed. Det havde han-set med tyske øjne-så visseligt ikke.

Modstandsbevægelsen.

Det var jo nok pastor Harald Sandbæk, der var den første illegale aktive på vor egn. Hans første forsøg i faget gik på udbringning af illegale blade og iøvrigt fordeling af litteratur.Rutebilstationen i Vammen var modtagecentral, og det var den også i Klejtrup kendte-nu afdøde- Godtfred Provst,der ringede til præstegården, når der var forsendelser til HANS HANSEN, som var Sandbæks dæknavn.

For en Sandbæk, som vi endnu husker ham, var det ikke nok, at være bladuddeler. Han havde ild i kroppen, og det ytrede sig på forskellig måde. Hans foredragsvirksomhed med åndsfæller som Arne Sørensen, Robert Stærmose og ikke mindst Kaj Munk ved talerpulten var velbesøgte, ja aftenen da Kaj Munk på Klejtrup hotel læste sit eget "Niels Ebbesen" var et arrangement, der sprængte alle rammer. Sandbæk følte, som han har sagt:"Vi følte os som slaver"! Det gav han udtryk for overfor den senere minister i befrielsesregeringen Arne Sørensen, hvem han i fællesskab med dannede "Dansk Samling"! På en rejse til København møder han A.S. på færgen og udtrykker sin rastløshed. På A.S. konkrete spørgsmål "Vil du være virkelig med", fik han et ubetinget svar:"Ja, jeg vil være med", og det blev så sandelig senere til noget VIRKELIGT. Sandbæk fik pålæg om næste dag på et angivet tidspunkt at sætte sig på Rigsdagens trappe med en avis i venstre lomme. Den han her blev kontaktet af, var ingen ringere end den kendte modstandsleder nu godsejer Flemming Juncher. Han sagde straks til præsten:"Jeg savner en mand til at finde en modtageplads, hvor der kan modtages våben og faldskærmsfolk, vil De finde en plads?" Der blev givet de nødvendige anvisninger om pladsens beskaffenhed, samt at der skulle findes ca 10 medhjælpere, der var villige til at gå ud ved nattetide, når den engelske BBC gav signalet. Sandbæk har fortalt om den modtagelse, han fik, når han kom rundt i sognene med "invitationer" og skriver bl.a.:"-efter nogen tids forløb bad jeg yderligere lægens søn, der var flyverofficer, om at være med. Han sagde direkte Tak! for henvendelsen og blev leder, da jeg var væk"! Denne flyverofficer var jo den i foråret afdøde oberstløjtnant Walter Lonsdale. Han kom i meget høj grad til at præge modstandsarbejdet på Klejtrup-egnen ja i hele landet. Hans virke blev senere at lede en afdeling under nedkastningschefen Toldstrups hovedkvarter, hvor han sammen med den senere Roskilde-bisp Kvist-Jensen,Onsild kom til at have ansvaret for de transporter af gods og personel, som i danske fiskerkuttere fandt sted fra den engelske kyst. Han var under navnet DAL hele tiden på farten. En overgang var han i illegalt ærinde på Mors, hvor han optrådte som ingeniør med moler som speciale, det var vist ved at gå galt. Hans viden på området moler, var for begrænset. Da Sandbæk rejser bort fra den hjemlige arne,flakker han rundt nogen tid- i bogstaveligste forstand- hans oplevelser som maler med nogen forstand på landbrugsarbejde, er ved at sætte ham i en kedelig situation, da han kommer til at afsløre, at han faktisk ikke er almindelig bygningsmaler, men kunstmaler, forårsager,at gårdens datter med megen glæde betror ham, at moderen har givet lov til, at hun må lade sig portrættere af den logerende kunstner. Stoltheden og glæden, som han udtrykker, er ikke mere ægte, end at han dagen efter vælger at forsvinde fra stedet.Han stolede ikke på sin kunstneriske formåen. Sandbæk kom med i direkte sabotageaktioner,ligesom stikkerlikvideringer ikke var ham fremmed. Han blev leder af en "Sommerlejr", som en tid var på Venø, men senere fortrak til Hadsten højskole, hvor lærer og elever på et "landmålerkursus" blev taget af tyskerne efter stikkerangivelse Hvad der senere skete for Sandbæk,indtil han ved den engelske aktion mod det jyske Gestapo hovedkvarter på Århus Universitet slap bort, er vist velkendt. Pastor Th. Kristensen har fortalt os, hvorledes han, som hjælpepræst, på alle pastoratets prædikestole forkyndte, at sognepræsten var død. Kun ved den tredie-vist i Klejtrup- var han klar over, at det ikke var helt i overensstemmelse med sandheden, men at det var plantet for at vildlede tyskerne

† **Døde** †

Sognepræst

Harald Sandbæk

ludselig gaaet bort.

Hersom, den 9. November 1944.

Familien.

DANSK RØDE KORS
AARHUS AFDELING
RAADHUSET

Aarhus, den 7. November 1944.

Fru Pastor H. Sandbæk,
Hersom Præstegaard,
pr. Hobro.

Det er vor tunge Pligt at meddele Dem, at vi fra det tyske Sikkerhedspoliti i Aarhus har faaet Meddelelse om, at Deres Mand

Herr Pastor H. Sandbæk

er blevet dræbt ved det engelske Bombardement af Kollegierne i Aarhus.

Deres Mands Effekter vil blive udleveret til os, hvorefter vi skal drage Omsorg for, at disse bliver tilsendt Dem.

Skulde der vise noget, hvormed vi kan være Dem til Hjælp, beder vi Dem trygt henvende Dem til os.

Med venlig Tilsen
Dansk Røde Kors
Aarhus Afdeling

De gruppemedlemmer som først blev hvervet i Klejtrup sogn, var nok Børge Egelund Nielsen og lærer Eriksen. Da Sandbæk i juni 1943 spurgte Børge, om denne ville være med, sagde han uden omsvøb:"Går det galt, er det mest sandsynlige en kugle i nakken". Det var klar tale og kan ikke kaldes lokkeri, som tyskerne benævnte det. Der er ingen grund til at antage, at andre ikke fik risikoen tegnet med samme tydelighed. Børge har fortalt om de første møder, der fandt sted i Hersom kirke. Det allerførste kom i juli, hvor den foreløbige gruppe var samlet, men fra Klejtrup var foruden Børge kun lærer Eriksen "budt". Eriksen var dog forhindret i at deltage denne første aften, hvor programmet var den opgave, som Sandbæk var pålagt af Fl.Juncher, nemlig at finde en modtageplads. Denne fandt man og fik godkendt. Den var beliggende i "Skamrisdal" på vestsiden af Hærup sø.

I ventetiden indtil andet skulle ske, fortsatte man med illegal virksomhed. Børge havde helt fra 1942 modtaget sådanne forsendelser fra København og fordelt materialet. Nu gik man også selv igang med at fremstille blade på grundlag af meddelelser fra studenternes efterretningstjeneste. Hen mod jul 43 var gruppen blevet suppleret bl.a. med Walter, og på et møde hos et gruppemedlem i Bjerregrav den 22/12 fik man den første instruktion.

Det første udkald til modtagepladsen fik man den 8.januar 44, hvor flere fra gruppen netop var vendt hjem efter at have deltaget i Kaj Munks bisættelse i Vedersø. Denne første aften blev gruppen udsat for det samme, som mange af deres kammerater landet over prøvede, nemlig at der ikke kom noget fly, og man måtte gå hjem med uforrettet sag. Den næste gang var den 5.februar."Det blev den helt store oplevelse", skrev Børge, men desværre gik noget galt. Den ene skærm faldt udenfor området i nærheden af Troestrup og blev ikke fundet af modstandsfolkene. Næste morgen blev skærmen observeret af nogle beboere i området og sikkert velmenende, men ikke særlig betænksom, ringede de til politiet, hvilket forårsagede, at egnen blev oversvømmet af tyske soldater, som opnåede det store kup at finde alt det materiel, som gruppen om natten havde gemt af vejen. Derimod fik de ikke fat i den unge danske faldskærmsagent, som Walter havde taget med hjem. Manden blev næste eftermiddag eskorteret til Onsild præstegård af Børge "Maler", som også den følgende dag var med den senere henrettede Chr Ulrik Hansen i Onsild for at hente den nedkastede. Chr Ulrik blev taget af tyskerne måneden efter, hvorefter Sandbæk gik under jorden og bad Walter og Børge finde natlogi udenfor deres hjem en tid, da Chr U.havde deres navne.

Efter Chr Ulriks arrestation var der en tid, hvor der ingen kontakt var med modstandsledelsen, men Walter fik den genetableret, og der kom snart instrukser om såvel våbenmodtagelser og sabotage. I denne periode forventede man en snarlig allieret invasion.Sabotagemateriel blev sendt som fragtgods fra Randers stilet til Stine Nielsen Klejtrup træhandel. Det var et indhold, som kunne give større gnister end de træskoringe Stine normalt arbejdede med.

Efter at denne sending af gods var ankommet til Klejtrup, holdt man instruktion i bl.a. at kunne håndtere en maskinpistol. Dette foregik hos Børge Dalsgaard, der som hjemsendt oversergent havde visse forudsætninger i at betjene sådant værktøj. Samme aften skulle man også klargøre noget sprængstof til jernbanesabotage. Godset skulle hentes hos "TræskoStine" og bringes op til Chr Dalsgaard, hvor man var forsamlet en halvsnes stykker. Her blev man opskræmt ved at en bil bremsede hårdt op udenfor gården. Der kørte ikke mange biler de år. Der blev sendt en mand ud for at rekognoscere, og denne kom tilbage og meddelte, at der hold en lille varevogn, men at der ikke var nogen fører af vognen at se. Nerverne sad udenpå hos de forsamlede, så man besluttede straks at indstille arbejdet, da man frygtede, at en eller anden luskede rundt. Ingen var særlig interesseret i at komme hjem til konen med "skytset", så Børge "maler" påtog sig at tage materiellet med hjem. Han var ugift og var parat til at påtage sig den risiko, der var forbundet med opgaven. Nogle aftener senere blev monteringsarbejdet gjort færdigt på Børges værelse.

Hvem der kørte i den mystiske bil blev vist aldrig opklaret.

Stine Nielsen og datteren Agnes Hansen nød stor respekt i modstandskredse. Børge skriver i sin dagbog:"Disse to gode danskere", og da jeg i foråret besøgte Sandbæk sagde denne: "De var med.Vi vidste hvor vi havde dem. De var fuldkommen pålidelige, strålende mennesker. Vi vidste alle, at Agnes var et menneske af høj kvalitet". Kan det siges pænere?

På anden vis blev der også hentet støtte i Klejtrup Træhandel, hvor der var en seng at hente for illegale overnattende, når de var i bekneb. Vi har for nylig fået oplyst, at Agne også formidlede madvarer til de tyske desertører, der er omtalt andetsteds. Børge Bertelsen har netop i sommer fået kontakt med disse "franskmænd" og været nede og besøge dem. De husker endnu navnene på folk, der stod dem bi, heriblandt navnet Agnes Nielsen.

Sandbæk-gruppens arrestation.

Den 26. september er en dato, som mange på Klejtrupegnen husker som en mørk dag. Der var ellers set frem til, som en national markering på den gamle konges fødselsdag at lade flaget blafre fra næsten enhver flagstang. Det gjorde man i disse år, når der var en anledning dertil. Nogle nåede da også at få flaget hejst, men som nyheden om morgenes hændelser nåede frem, blev flagene igen taget ned.

Det tyske Gestapo havde slået til med en arrestationsbølge mod medlemmer af modstandsgruppen, der havde sognepræsten som leder. I klejtrup sogn nåede man at få fat på lærer Chr Eriksen i Hejring, maler Børge Egelund Nielsen (maler), gårdejer Chr Dalsgaard og boghandler Johs. Brüld. De, der var så heldige at undslippe, på trods af at de var på listen, var Walter Lonsdale, Peter Toft, Børge Dalsgaard og Svend Bohnsen. Man kan næsten være forundret over, at der ikke var flere med i selskabet, men det må have været disse, som Sandbæk betragtede som "aktive medlemmer" men andre var i høj grad med i det illegale arbejde. Det var bl.a. Agnes Hansen og hendes mor Stine Nielsen og ikke mindst lægeparret Repholtz. Som det senere vil blive nævnt, var Børge Bertelsen. Hejring også medlem, men var på grund af fraflytning ude af arbejdet, men startede senere en modtagegruppe op, som han blev en dygtig og energisk leder af.

Om arrestationernes forløb har vi de bedst tænkelige kilder, idet vi har såvel fru lærer Eriksens beretning derom og ikke mindst Børge "Malers" meget detaljeret førte dagbogsoptegnelser at øse fra. Vi har også Lilli og Børge Dalsgaards erindringer om, hvad der skete.

Børge "Maler" fortæller, at han kl ca 7,15 sad og spiste sin morgenmad, da der pludselig stod tre maskinpistolbevæbnede mænd i køkkenet hos ham. Han kunne naturligvis ikke nægte sin identitet og var også klar over, at der kun var at følge med. Han bad først om lov til at hente en jakke på sit værelse, men afstod herfra, da han kom i tanker om, at der var "visse sager" under sengen, som tyskerne helst ikke skulle have i hænde. Da han kom ud, så han, at der foruden de tre, yderligere var 4 svært bevæbnede, der havde omringet huset. Til sin skræk så han, at en af hans allerbedste venner, Svend Kristensen (Snedker) sad i bilen. Børges første tanke var: "Nå er det stikkeren!" Det viste sig hurtig at Svend var ganske sagesløs, og som en tilfældig vejfarende var samlet op som vejviser. Gestapolederen-fandt Børge ud af- var en "dansk" sergent (navngivet). Han havde en liste over alle gruppemedlemmer, og næste stop var hos Chr Dalsgaard, hvor man tog denne, medens han røgtede sine dyr. Børge fik her håndjern på, og Svend "Snedker" fik her lov at slippe for sit ubehagelige job. Chr Dalsgaard blev sat i en anden vogn, og vognen, hvori Børge var med, kørte til Søvejen, hvor Børge Dalsgaard skulle nyde samme skæbne som faderen. Børge var dog blevet advaret på vej til arbejde hos Th. Hermandsen og nåede lige hjem og bad Lilli fjerne, hvad hun fandt burde væk. Dette var bl.a. en maskinpistol, som hun nåede at grave ned i haven. Tyskernes forgæves besøg hos Lilli i "Hjemly" mente de nok at kunne ret op på, idet de vidste, at Børge var snedker. Fejlagtigt gik de ud fra, a han arbejdede på Tofts savskæreri og kørte dertil. Alt dette betød, at Børge nåede at cykle til krattet og udover engene og over åen nå frem til en bekendt i Sjørring, hvar man ikke turde have ham. Han kom senere til Artur Hansens i Storgård i Hærup, hvor man var parate til at hjælpe, selvom de for kort tid siden havde fået deres ældste søn (chr Ulrik henrettet af tyskerne. Børge maler fik en røffel og blev truet med al landsens ulykke for at have holdt herrefolket for nar. Efter et kort ophold hos Th. Hermandsen kørte man op ad Sandstræde og ud ad "det swot sogn", hvilket gav Børge sved på panden, idet han jo vidste, at der ikke boede gruppemedlemmer derude. Han tænkte et øjeblik på de tilfælde, man kendte, sidst Kaj Munk, hvor man på øde steder foretog likvideringer. Der skete dog ikke noget, og vognen vendte om og kørte igen ind mod Klejtrup.

Den første "anklage" blev rettet mod Børge, ved at aktionslederen tog ham hårdt i armen og sagde: "Nå! Nielsen, hvornår har De sidst været med ved en våbennedkastning her i nærheden!" Børge gav kraftigt udtryk for, at han ikke kendte til nogen nedkastninger. Dette gjorde Gestapomanden helt tosset og han skreg: "Vil De svare, eller jeg smadrer fjæse på Dem!" Dette udbrud fik ikke Børge til at ændre sin påstand, og vognen var nu nået op på bakken, hvor Walter havde sin lejlighed. Som nævnt var han jo stukket af. Han havde allerede dagen før fra sine illegale foresatte fået et praj om, at man på kongens fødselsdag så frem til en razzia mod danske officerer. Det her blev jo mere omfattende.

I lejligheden her havde man gjort sig store anstrengelser for at finde noget kompromiterende. Man havde hevet bøger ud af reoler og sågar revet tapet af væggene. I lejligheden opholdt sig lærer Eriksen og Chr Dalsgaard. Begge havde håndjern på.

Her opholdt man sig en time eller to. De mange tanker, der roterede i hovedet, gjorde, at tiden var svær at registrere. Camilla Dalsgaard fik lov til at aflevere noget tøj til manden, hvorimod maler Nielsens besøg i samme ærinde mødte afslag og ikke en gang tillod, at han fik sagt farvel til Børge. Det blev der senere lejlighed til.

Efter flere forhør her gik turen kl ca 9.30 til Hersom præstegård, hvor der var samlet ca 10 gruppemedlemmer. De stod alle i køkkenet med næsen ind mod væggen.Tyskerne drev psykisk vold mod deres fanger ved uafladelig at smække med bundstykkerne på deres håndvåben,medens de hånligt talte om "disse dumme danskere, der lod krigsgale præster lokke sig på narrestreger". En efter en blev fangerne hentet op i Sandbæks studerekammer, men de holdt tæt. Der var ikke tale om nogen voldelig tortur, men det var hårdt for dem, da de blev konfronteret med en næsten ukendelig Sandbæk. Han var groft tortureret. Børge skriver,"Min første tanke var, der ser du, hvad du har i vente." Sandbæk sagde imidlertid til sine gruppemedlemmer, at han havde måttet opgive navnene på dem alle, men at man havde lovet ham, at der ikke ville ske dem noget, fordi-som tyskerne sagde- han jo havde lokket dem. Der skete jo heller ikke noget alvorligt fysisk,selvom forhørslederen var den meget berygtede dr. Werner. Tyskerne var-gennem Sandbæk- vel orienteret om forholdene helt ned i detaljer som de enkelte medlemmers personlige våben. Dette emne blev årsag til, at Børge og Eriksen fik en ekstra køretur til Klejtrup og Hejring. Først holdt man ind ved malerens hus for at hente den kuffert, som Børge havde under sin seng. Det vil sige, den var forsvundet, da den skulle afhentes. Gestapo rasede og var meget truende overfor maler Nielsen, som de bl.a. truede med at skyde på stedet. Maleren svor på, at han ikke havde fjernet nogen kuffert, hvad faktisk var korrekt. Børge var sikker på, at det var Walter, der havde været på pletten,og da han vidste, at han var over alle bjerge, sagde han til faderen, at han godt kunne sige, hvem der havde fjernet kufferten. Svaret blev noget anderledes, end Børge havde troet og håbet. Det lød:"Johs. Brüld". Det var ganske vist på Walters foranledning,og Brüld var ikke egentlig medlem af gruppen. Han var beskæftiget med nogen bladvirksomhed, men var ikke med på listen. Nu blev han hentet fra barberstolen hos Phodenphant, iøvrigt med kun den ene side af ansigtet barberet. Børge tilgav aldrig sig selv, at han faktisk var skyld i, at Brüld måtte tage et Frøslevophold,

Efter en opsamling i Hersom præstegård blev selskabet lænket to og to og transporteret i den rutebil, som rutebilchauffør Godtfred Provst satte fra sig om morgenen, da han følte,at jorden brændte under ham. I denne vogn førtes 13 mand af Sandbækgruppen under bevogtning af 10 maskinpistolbevæbnede tyskere til Århus. Samtale på turen var forbudt, men man fik tid til at dele den madpakke, som Børge skulle have haft med på arbejde som kirkemaler i Ulbjerg kirke. Opholdet i Århus strakte sig for Børges vedkommende over 10 d

Fru lærer Eriksen beskriver sine oplevelser den 26,september således:"Det var jo kongens fødselsdag og dermed skolefridag. Vi var ikke stået op, da vi hører en kraftig opbremsning ude på vejen. Min mand var klar over, hvad der forestod. Skolen var straks omringet. Kun nogle dage i forvejen var jeg helt klar over, hvad min mand var med i. Tyskerne kom ind og visiterede min mand. De var iøvrigt meget korrekte og høflige, da de var hos os. Jeg spurgte,om min mand måtte få noget at spise inden turen,og det måtte han gerne. Jeg kogte en ordentlig skude havregrød, så han havde noget at stå imod med,og han satte det hele til livs. Det undrede mig, at han kunne under de forhold. Heldigvis gik det jo sådan, at vi alle fik vore mænd hjem igen. Havde vi vidst det, havde vi været sparet for mange bekymringer. I den svære tid der fulgte,havde vi en virkelig god støtte i Doktor Repholtz. Han var enestående mod os. Da min mand var kørt, satte jeg mig på cyklen i håb om, at jeg kunne nå at advare nogen. Min mand kom en tur hjem igen, da de åbenbart vidste, at han havde noget materiale, der interesserede dem. Han havde det i sine bistader og hentede noget frem til dem (ikke alt). De turde jo ikke selv pille ved bierne, så de sagde til min mand:"Må vi skyde Dem, hvis der er mere"Han svarede:"Ja vær så god". De troede så på ham. Jeg husker ikke, hvem der senere fjernede resten."

Tiden som arrestant.

Også her er Børge "Maler" vort hovedvidne. Hans efterladte dagbog en god kilde. Børge skriver fra sit ophold i arresten i Århus om oplevelser, som han selv synes komiske under de givne forhold. Vi kan finde en oplevelse ved at læse om de følelser og tanker, som et menneske under de usikre forhold gennemlever. Morsomt er det, at læse en beskrivelse af cellen "Som efter 2 dages omhyggelig opmåling med skostørrelse 41 er 14½ x 7 fod og diagonalt 7 små skridt". Det viser, hvilket tidsfordriv, man kan hitte på, når man ikke har andet at tage sig til. Børge skriver om sine allerførste minutter i enecellen:"Jeg har altid haft en vis respekt for det skrevne ord og satte mig for grundigt at læse det trykte ordensreglement. Det forkyndtes heri bl.a, at det er forbudt at synge og fløjte. Det var heller ikke det, jeg lige havde den allerstørste lyst til på det tidspunkt. Der stod også, at forsøg på selvmord ville blive straffet med anvendelse af våbenmagt. Mon det kan betyde, at et menneske, der har hængt sig vil blive taget ned og skudt?" Børge kunne godt føle nogen komik ved at læse disse bestemmelser, og han tog iøvrigt den beslutning, at han ville forsøge at bevare en vis værdighed og ikke lade sig kue. Efter hvad der foreligger, lykkedes det til fulde. Hans møde med en fængselscelle og de mange timer, han fik for sig selv, benyttede han til at lade sit foregående liv passere revy. Ting og hændelser, som han troede forlængst glemt, dukkede frem i erindringen. Han genoplevede meget intens stunder fra barndomshjemmet med moderen travlt optaget af at reparere de mange børns tøj, og faderen som lærte dem de mange gode, danske sange, som kom til at præge hele flokken. Det hele voksede frem for ham og fortalte ham, hvor dybt det var rodfæstet. Han genoplevede ungdommens sejre og nederlag. Han skriver meget følsomt, næsten nænsomt, om en ung pige, han kort forinden havde mødt ved et selskab. Han oplevede en følelse af, at hun kom ind i cellen til ham. Pigen blev efter krigen hans kone, og det er hendes fortjeneste, at vi har fået indblik i det interessante materiale. Han kunne også i øjeblikke føle en menneskelig afmagt, som vi må kunne sætte os ind i. Han skriver, at han savnede den sikre Gudstro, som begge hans forældre var fast forankret i.

Den 4.oktober 44 gik turen så sydover med godstog. Folk fra Ålborg, som "vore" mødte, mente at vide, at de skulle til Frøslev, hvad jo også holdt stik.Med en noget barsk ,nervøs optræden af tyskerne ved indlosningen i godsvognene, blev der en meget afslappet stemning, hvor selv tyskerne optrådte "nogenlunde som almindelige mennesker". Børge skriver om denne rejse:"Mennesker er mærkelige. Her sidder en flok fanger på vej til en ukendt skæbne og synger af karsken bælg". Børge mindes fra sin tid som ungkommunist et fællesskab på tværs af alle skel, som han aldrig ventede at genopleve. Her var den igen.Var det fællesskabet en fælles kamp?

Den 5.oktober tidlig morgen starter det, som skulle vise sig at blive til 7 måneders ophold i Frøslevlejren.

Livet i Frøslevlejren.

Havde man blot kunnet føle sig i tryg forvisning om, ikke at blive sendt fra lejren sydpå, havde det nærmest været lidt af et ferieophold at være i Frøslev. Forplejningen var rimelig, arbejdsindsatsen så lav som tænkelig muligt, og sammenholdet helt i top. Vore bysbørn sad sammen eller i nærheden af hinanden. I deres kreds havde de bl.a. den senere konservative justitsminister, nu afdøde, Knud Thestrup. De sad også sammen med et sognebarn, Gustav Pedersen Hejring (nu afdød). Han var vist med i illegalt arbejde på det seminarium, hvor han da studerede. I kvindeafdelingen sad ligeledes hans søster Sigrid, som heller ikke var med i det lokale arbejde i Klejtrup sogn.

Før omtalte transporter til Tyskland red de internerede som en mare. Det skete flere gange tidligt om morgenen, at der blev kaldt op til en tidlig morgenappel, hvor der blev udtaget et par hundrede, som skulle sendes til tyske koncentrationslejre, hvorfra mange jo aldrig oplevede frihedens time. Ialt var der vist 8 sådanne transporter i "vor" tid. Det var meget hårdt for de tilbageblevne, men der blev ofret af det lidet, de enkelte havde, for at de bortdragne kunne være bedst muligt rustede til det, der forestod.

Andre transporter, som kunne komme på tale, var de såkaldte "Himmelfartskommandoer", som i alle tilfælde Eriksen og Børge har deltaget i og muligvis også andre af "vore". Det var et tysk modtræk mod den tiltagende jernbanesabotage. Det første hold kom af sted den 10. oktober 44, og allerede den følgende dag blev Børge udtaget. Ideen var, at disse fanger skulle være gidsler på togene, så modstandsfolkene ude i landet ville vige tilbage for at sabotere de tyske transporter. Børge fandt det faktisk i orden. Han skriver, at han, og andre, jo var en del af denne bevægelse, hvorfor det ret beset var rimeligt at de foretog dette modtræk. Det må vi vist kalde en ægte sportsmandsindstilling.
Da disse transporter startede, havde Børge endnu ikke haft nogen forbindelse med hjemmet i Klejtrup. Han havde forberedt at få en meddelelse sendt under denne første transport, han kom senere på en tilsvarende, som gik helt til Frederikshavn. Han havde skrevet en hilsen på en tændstikæske, som han "kom til" at tabe i Faarup, hvor en vågen jernbanemand samlede den op og videresendte den til rette adressat.

Livet i lejren gik ellers i en daglig trummerum, hvor ikke mindst de mange rygter var en del af den daglige tilværelse. De var ikke lige pålidelige, men der var altid nogle, "der vidste noget". Helt afsondret fra omverdenen var man ikke. Det var bl.a. lykkedes at rigge en illegal radiomodtager op, hvorpå man flittigt lyttede til BBC, Hvilket var en stor opmuntring for de internerede, som herigennem nok kunne måle, at enden var nær.
Brevveksling med pårørende var indskrænket til kun at være 20 linier hver 6.uge. Det blev nøje overholdt. Vi har set et brev fra Røde Kors til maler Nielsen, hvori det forklares årsagen til, at et afsendt brev til Børge var kommet retur. Der manglede få dage i, at seksugersfristen var opfyldt. Brevene var naturligvis underkastet censur. I brevvekslingen mellem Camilla og Chr Dalsgaard ser vi, hvorledes gårdens drift derhjemme optager den internerede, der giver anvisninger på dette og hint. Med vor tids måleenhed er det morsomt at læse, at Camilla skriver, at hun har antaget en medhjælper, "-han skal have 10 kroner om dagen, det er jo meget". Ja tiderne har forandret sig også på det område.

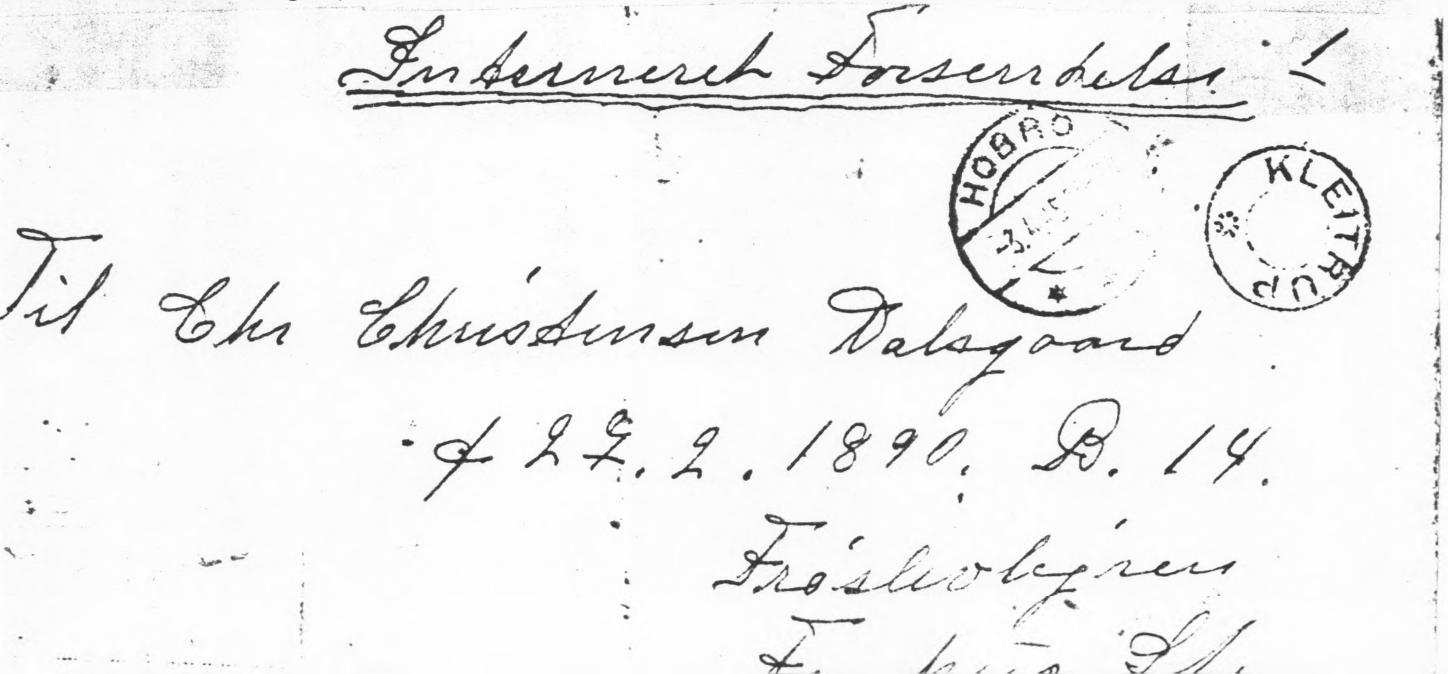

Den nye gruppe

Livet går jo også sin gang udenfor lejren, og selvom "Sandbækgruppen" er slået totalt i stykker, og de der ikke er taget er spredt for alle vinde, ja så er "ånden" levende.

I Klejtrup sogn startes en ny modstandsorganisation op, som her efter krigen ikke har været meget kendt, men så sandelig fortjener at blive husket. Den var dygtigt ledet, og den var nok begunstiget af, at Walter havde fået mere erfaring i det illegale arbejde. Efter at gruppen var etableret, gav han styret fra sig og helligede sig det arbejde, som han på andet plan var optaget af.

Vi skal have fat på tidligere nævnte Børge Bertelsen. Han var næstældste søn af Marie og Kr. Bertelsen i Fristrup. Han var soldat den 29. august 1943, og mon ikke hans modstandstrang blev vakt ved tyskernes overfald på Viborgregimentet i Nyborg, hvortil det var forvist. Vi har haft lejlighed til at studere Børges notater bl.a. fra kampen i Nyborg, som han var i brændpunktet af, selvom han af forklarlige grunde ikke selv kom til at afgive ild En af hans kammeratet, Ivan Jacobsen fra Kistrup ved Løvel, var en af de faldne.

Efter at interneringen var ophævet blev soldaterne hjemsendt efter at have givet en erklæring om ikke at ville bære våben mod Værnemagten. Børge, såvel som mange af hans kammerater, har ikke følt sig særlig moralsk belastet af at bryde dette løfte.

Børge Bertelsen blev optaget i Sandbækgruppen og var bl.a. med ved tidligere omtalte montering af sprængstof hos Chr Dalsgaard og senere, da arbejdet blev gjort færdigt ved Børge "Maler"! Han trådte ud af gruppen, da han rejste bort fra egnen. Han søgte antagelse som reservepolitibetjent, da Rigspolitichefen opslog sådanne stillinger. Han blev antaget og kom efter skolens afslutning til tjeneste i Slagelse. Formentlig af denne grund var han ikke på Sandbæks "liste"! Børge må være født under en heldig stjerne, for da politiet den 19. september 1944 blev overfaldet af tyskerne, slap han også væk. Han kom allerede næste dag hjem til Fristrup og nåede ikke at få kontakt med den gamle gruppe, før denne den 26 blev antastet. Meget snart efter denne dato fik Børge kontakt med Walter og fik til opgave at finde en ny nedkastningsplads samt en ny gruppe, som Walter ønskede på ikke under 20 mand. Han fik kontakt etableret til byledelsen i Hobro, hvor redaktørerne Otto Lippert og Eigenbrodt var leder og næstkommanderende under navnene Bent Holm og Nørgaard. Børge starter hvervningen, som først inddrager hans ældste bror Karlo. Derefter enes de om at søge medlemmer i Fristrup skakklub, hvor alle, der bliver spurgt, siger Ja. Det er Jens Løkkegaard, Heddin Sørensen, Aksel Dahl, Aage Kristensen og Kristian Andersen (Knudsen). Walter havde sagt god for to mejerister i Klejtrup, som kom med. Det var Sigurd Torup og Chr Christiansen, kaldet Fiks. I Lindum var der en skovarbejder Arne Bonde, der kom med og sammen med ham blev optaget tre tyske desertører, de stammede fra det franske område Elsas Lotringen. De var opsamlet; af et par unge mennesker i Viborg og blev af den enes far (Overchauffør ved Viborg Sygehus Jens Simonsen) kørt i ambulance til Klejtrup, hvor lægefamilien som i mange andre situationer, var dem, der klarede sagerne. Disse "franskmænd" blev etableret i Lindum skov, hvor de boede i en jordhule. De to kaldte man "store Albert" og "bette Albert"; og den ene blev ret ferm til at tale JYSK. Vi er vidende om, at det her i sommer er lykkedes for Børge Bertelsen at få forbindelse med de tre, som man ellers ikke har haft kontakt med i mange år.

Yderligere gruppemedlemmer blev Dørkel Balle samt en svend hos snedker Pedersen, der hed Arnold Rasmussen. Der var også nogle karle som tjente i Hærup og Klejtrup, som kom med. De hed Aksel Pedersen og Anders Andersen ligesom Simon Christensen (Søren Simon) blev et værdifuldt medlem af gruppen. Man manglede stadig nogle for at nå det antal, som Walter ønskede. De resterende blev Peter Sejbjerg Pedersen og dennes bror ? samt Niels Degn Christensen fra Hvilsom. Styrken var etableret, og pladsen blev godkendt med en beliggenhed øst for Hærup sø. Kodenavnet blev PLATOS. En uheldig landing forårsagede senere, at man forlod denne plads og overtog Sandbækfolkenes gamle plads, nu under navnet ADAM.

Børge Bertelsen var en meget dygtig og dristig leder af "Platosfolkene" og fik anerkendelse fra ledelsen i Hobro. Hans dæknavn var MADSEN.

Om gruppen og dens arbejde, sejre og nederlag læs interviewet med Karlo Bertelsen, som findes i afskrift såvel i vort arkiv som på biblioteket i Klejtrup.

Kære Madsen 7/4 45

Tak for dit længe ventede Brev. Forhåbentlig er Leveringen allerede i Orden. Jeg vil for øvrigt gerne komplimentere dig for din modige Indsats. Det var udmærket gjort.

England meddeler, at Grunden til den mislykkede dropping skyldes, at Maskinens Udløsningsmekanisme til Containerne svigtede. Din Rapport er sendt direkte til England-den var udmærket. Pladsen er, som du ønskede, taget af Programmet. Vi skal en af de første Dage sætte os i Forbindelse med dig, så vi kan få fat på en ny Plads. Med de bedste Hilsner til dig og Kammeraterne.

Nørgaard.

(Afskrift af en illegal meddelelse til Børge Bertelsen fra ledelsen i Hobro.)

Afslutningen

Hvorledes kom afslutningen? Den direkte meddelelse om at de tyske tropper i bl.a. Danmark havde overgivet sig kom jo til os gennem BBC dønske udsendelse den 4. maj om aftenen. I overgivelsespapirerne var det nedfældet, at overgivelsen skulle være effektiv fra den 5. kl 08.00. Som bekendt måtte man i Norge vente helt til den 17 maj for at opnå samme tilstand.

De der var voksne og store børn dengang vil aldrig glemme den 4. om aftenen og den feststemning der rådede, da landets kirkeklokker med timelang ringning den 5 maj forkyndte, at nu var den mørke tid overstået. Naturligvis er det forskelligt, hvorledes man fejrede denne glædesstund, men allerede om aftenen gled flagene op og den lille smule rigtig kaffe, som nogen havde gemt til en "særlig lejlighed" blev brygget.

Den 5. var det igen galt med mælkekuskenes præcision. Fhv. mejeribestyrer Christensen siger om denne morgen:"Kuskene kom for sent, der var en leben af den anden verden. Jeg har altid holdt på, at de skulle være præcise, men denne dag flød det. Mejeriet betød intet. Vi rystede hinandens hænder. Jeg kan aldrig glemme denne stemning"!

De internerede kom hjem fra Frøslev, og præsten overtog sit embede efter at have afviklet sin tjeneste som brigadepræst og de, der havde været under jorden, kom hjem igen, men der meldte sig snart nye opgaver til dem, som ellers havde taget deres tørn. Fra modstands ledelsen ønskede man mandskab til vagttjeneste, som for vores vedkommende blev forrettet dels på Randersvejen ved Hobro og dels i Hørby. Opklodsede biler bled klargjorte til at blive brugt som transsportmidler for disse folk, som fik til opgave at overvåge de tyske styrkers march sydpå- hjemad.

Børge Bertelsen blev indkaldt til at fortsætte sin tjeneste ved politiet, og Walter blev kort efter befrielsen beordret som byleder i Randers, hvor han var indtil han i august genoptag sin militære karriere. I Randerstiden blev det Walters opgave på banegården at tage imod kisterne med "Hvidsten-gruppen" og ved den lejlighed tolke modstandsbevægelsens tak til disse ofre for tyske kugler.

Snart var hverdagen ved at melde sig. Meget var blevet lettere, men mangelsituationen med rationering blev opretholdt fortsat for nogle områder i mange år.

Nogle havde tjent penge, som de havde "glemt" at føre på deres selvangivelse. Det var velkendt allerede før krigen sluttede, at der var en regning at gøre op her, derfor var det vel ikke helt overraskende, at der kom en pengeombytning ret snart efter krigen, men den kom nogle på tværs-også her i sognet. Jens Ettrup var, som daværende sognerådsmedlem, med til at forestå administrationen her på stedet, han forklarede for nogle år situationen således:"Vi var meget nysgerrige, da sognerådsformand Kristian Rasmussen kom med listerne. Vi havde visse forestillinger om, hvem der var med i selskabet. Det viste sig imidlertid, at nogle, som vi havde regnet med, de var ikke med, til gengæld var der nogle, som vi ikke havde regnet med. Så vidt jeg husker, var der tale om et beløb på 70.000 kroner for efterbetaling og bøder sammenlagt. Det var mange penge dengang. Der var en enkelt "bidragyder", der tegnede sig for ca de 50.000 kroner. Så var der nogle meget små. De slap vist også fri for at betale bøde. Pengene kunne kun beholdes i kommunekassen, hvis de blev båndlagt til et bestemt formål. Vi vidste jo allerede dengang, at vort skoleproblem pressede på for en løsning, så derfor besluttede vi at hensætte pengene til skoleformålet"!

Det er således i realiteten midlerne fra pengeombytningen, der gav det første fundament til det projekt, som blev "Brattingsborgskolen"! Skolen har netop her i august fejret sine første 25 år.

Mange, mange år er gået siden den tid, vi her har beskrevet, var vor hverdag. Et par generationer er vokset op. De -som vi andre- kan spørge:"Hvad fik folk til at vove liv og helbred, som vi har beskrevet"! Formanden for Lokalhistorisk Forening forsøgte at finde frem til en besvarelse af spørgsmålet ved vort arrangement den 5 maj i år:

"HAVDE CHR ULRIK RET,DA HAN I ET AF SINE SIDSTE BREVE SKREV:"HVIS MAN DØMMER MIG TIL DØDEN,VIL DET GIVE GENLYD I ALLE HIMMERLANDSBØNDERS-JA MÅSKE I ALLE DANSKE BØNDERS HJERTER.DEN DANSKE BONDE VIL VÅGNE OP TIL BEVIDSTHEDEN OM SIT ANSVAR FOR INDERST INDE VED HAN GODT,AT KUN DEN SANDE FRED ER DER,HVOR DEN SANDE FRED ER, DER HVOR EN MOR TRYGT KAN LÆGGE SIT BARN TIL SIT BRYST"!

Som bekendt blev Chr Ulrik henrettet. Vi ved, at hans far og yngre bror på forskellig vis fortsat bistod modstandsbevægelsen. Jeg spurgte en af mine kilder, hvorfor de ikke var egentlig med i den nye gruppe. Svaret var:"Ingen turde påtage sig ansvaret at bede dem med. Den familie havde betalt"!

Disse gutter tog ansvaret for deres eget liv, men ville ikke udsætte familien Hansen. Det må vi godt huske disse folk for og sige TAK!